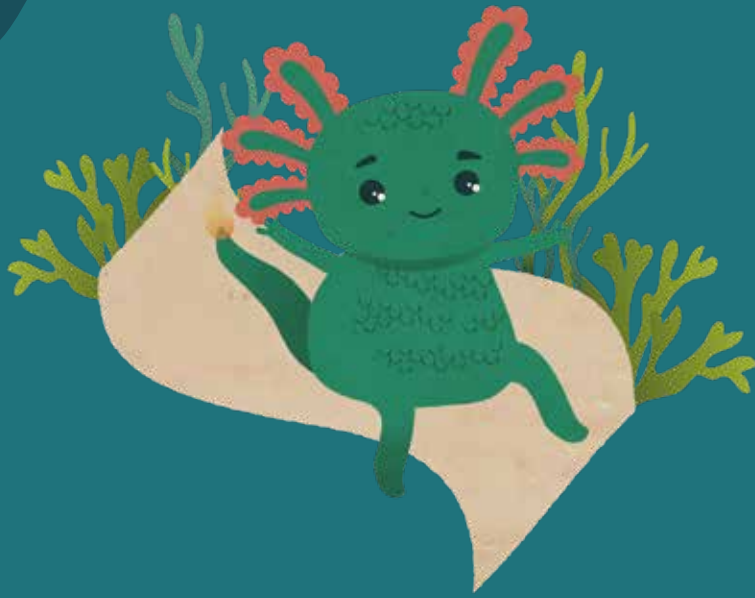

EEPOS-KIRJASTOJEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN OHJELMA

Kestävän kehityksen EEPOS

EEPOS

Sisällys

Eepos-kirjastot ja kirjastotoiminnan arvot ja rooli ympäristötyössä	3
Agenda 2030	5
Etelä-Pohjanmaan liiton tiekartta	8
Hiilikädenjälki ja sen kasvattaminen	11
Agenda 2030 ja Eepos-kirjastojen palvelulupaukset	13
Kestävän kehityksen Eepos -ohjelman toteuttaminen kirjastoissa	18
Viestintä	20
Ympäristökatselmuslomake	22
Lukuvinkkejä	26
Lähteet	27

1. Eepos-kirjastot ja kirjastotoiminnan arvot ja rooli ympäristötyössä

Eepos-kirjastot tarjoavat asiakkailleen yhteiset palvelut ja kokoelmat ja edistävät osaltaan kestävästä kehitystä ja ympäristötietoisuutta. Kirjastot toimivat yhteiskunnallisen vastuunsa mukaisesti tukien demokratiaa, sananvapautta ja elinikäistä oppimista. Yleisten kirjastojen arvot, kuten yhdenvertaisuus ja vastuullisuus, ohjaavat kirjastojen toimintaa ja hankintoja.

1.1 EEPOS-KIRJASTOT

Eepos-kirjastoihin kuuluu yhteensä 22 kunnan tai kaupungin yleiset kirjastot

Eepos-alue: Alajärvi, Alavus, Evijärvi, Ilmajoki, Isojoki, Isokyrö, Karijoki, Kaskinen, Kauhajoki, Kauhava, Kuortane, Kurikka, Laihia, Lappajärvi, Lapua, Perho, Seinäjoki, Soini, Teuva, Veteli, Vimpeli sekä Ähtäri.

Palvelupisteitä eli kirjastoja ja kirjastoautoja on yhteensä 47. Palvelupisteissä työskentelee yhteensä n. 150 henkilöä.

Eepos-kimpan hyödyt asiakkaalle

- Sama kirjastokortti käy alueen kaikissa palvelupisteissä.
- Aineistoa voi lainata ja palauttaa missä tahansa Eepoksen alueella.
- Kirjastojen kokoelmat liikkuvat seutukuljetuksin yli kuntarajojen.
- Yhteinen verkkokirjasto, jossa voi mm. varata aineistoa, uusia lainoja tai maksaa myöhästymismaksuja.
- Yhteisiä e-aineistoja..
- Yhteiset käytösäännöt ja menettelytavat.

Eepos-kirjastojen kestävästä kehityksen tavoitteet

Eepos-kirjastot ovat ympäristötietoisia. Aasukkaat tuntevat kirjastojen yhteiskäyttöiset tilat, aineistot ja laitteet. Kirjastot toteuttavat omassa toiminnassaan kestävästä kehityksen periaatteita.

Kirjastot kokeilevat uusia lainattavia esineitä ja viestivät aktiivisesti kirjaston kestävästä kehitystä tukevasta toiminnasta. Eepos-kirjastojen hankinnoissa otetaan huomioon ympäristövaikutukset.

1.2 YLEISTEN KIRJASTOJEN SUUNTA

Yleisten kirjastojen suunta -asiakirja nostaa esiin kirjastojen ajankohtaisia teemoja. Teemat vuosille 2026-2030 ovat:

- Edistämme monilukutaitoa ja sivistystä.
- Ehkäisemme eriarvoistumista.
- Vahvistamme yhteiskunnallista luottamusta.

(Yleisten kirjastojen suunta 2026-2030)

Kirjaston lakisääteiset tehtävät

Kirjastot edistävät

- väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin
- tiedon saatavuutta ja käyttöä
- lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa
- mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen
- aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta.

(Laki yleisistä kirjastoista, Finlex 29.12.2016/1492)

Kirjastojen yhteiskunnallinen rooli

Kirjastojen valtakunnallisella Kirjastot.fi-sivustolla kuvataan kirjastojen yhteiskunnallista roolia seuraavasti:

Yleisillä kirjastoilla on koko olemassaolonsa ajan ollut tärkeä yhteiskunnallinen rooli osana demokratian, lukutaidon ja sananvapauden vahvistajana. Ekokriisi on yhteiskunnallinen ja kulttuurinen, meitä kaikkia koskettava kriisi, jonka ratkaisuun kirjastolla on oma vastuunsa osallistua ja tukea toimintaa. Kirjastot ovat kuin kanssakulkijoita, jotka voivat yhdessä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa auttaa siirtymistä ekokriisin ajasta kohti kestävää yhteiskuntaa.

Kirjaston toiminnalla voimme tukea ekososiaalista sivistystä, ymmärrystä kohtuuden välttämättömyydestä rajallisella maapallolla sekä kykyä ja halua kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja tehdä niitä todeksi muiden kanssa. Haluamme tukea ihmisten ilmastolukutaitoa, joka auttaa navigoimaan ilmasto- ja ympäristökeskustelun ja ratkaisujen rakentamisen maailmassa.

(www.kirjastot.fi/vihreakirjasto/aktivistidiplomi)

1.3 EEPOS-KIRJASTOJEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN VISIO, MISSIO & SITOUTUMINEN

Visio

Eepos-kimppa on osaava, tunnettu ja arvostettu luku- ja digitaitoja, demokratiaa, hyvinvointia ja kestävää kehitystä vahvistava verkosto.

Eepos-kirjastot ovat innostavia ja yhteisöllisiä sivistyksen ja kohtaamisen tiloja, jotka tukevat alueen asukkaita ympäristön tilan, sosiaalisen hyvinvoinnin ja taloudellisen kestävyuden edistämiseksi. Kirjastot ovat keskeisiä toimijoita faktapohjaisen tiedon jakamisessa, edistäen samalla ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää kehitystä.

Missio

Eepos-kirjastot sitoutuvat tarjoamaan monipuolisia palveluja, jotka tukevat kestävää kehitystä. Kirjastot edistävät kuntalaisten ympäristötietoisuutta, tarjoavat tietoa kestävästä kehityksestä ja mahdollistavat asiakkaidensa osallistumisen ympäristötyöhön. Kirjastot toimivat paikallisina keskuksina, joissa yksilöt ja yhdistykset voivat kokoontua, oppia ja jakaa tietoa. Kestävän kehityksen Eepos-ohjelman tavoitteena on kirjastojen kannalta olennaisten ympäristöasioiden kehittäminen.

Sitoutuminen

1. **Ympäristövastuu:** Kirjastot ottavat huomioon ympäristövaikutukset kaikessa toiminnassaan.
2. **Sosiaalinen kestävyys:** Kirjastot tarjoavat tilan kaikille kuntalaisille, edistäen tasa-arvoa, osallisuutta ja monimuotoisuutta.
3. **Taloudellinen kestävyys:** Kirjastot kehittävät yhteistyöverkostoja paikallisten yritysten ja organisaatioiden kanssa, edistäen taloudellista kehitystä ja työllisyyttä alueella.
4. **Koulutus ja tiedon jakaminen:** Kirjastot tarjoavat koulutusta, työpajoja ja tapahtumia kestävä kehityksen osa-alueista.
5. **Yhteistyö ja verkostoituminen:** Kirjastot tekevät tiivistä yhteistyötä oppilaitosten, ympäristöjärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Eepos-kirjastot sitoutuvat ottamaan huomioon ympäristöasiat mahdollisuuksien mukaan omassa toiminnassaan, hankinnoissa sekä asiakkaita varten tekemässään työssä.

2. Agenda 2030

Kestävä kehitys tarkoittaa nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvointia turvaavaa kehitystä, jota ohjaa YK:n vuonna 2015 hyväksymä, 17 eri tavoitetta sisältävä Agenda 2030 -toimintaohjelma. Suomessa hallitus vastaa toimintaohjelman toimeenpanosta ja raportoi edistymisestä eduskunnalle sekä YK:lle. Yleiset kirjastot ovat sitoutuneet Agenda 2030:n tavoitteisiin ja keskittyvät erityisesti terveyteen, koulutukseen, eriarvoisuuden vähentämiseen, kestäväan kehitykseen sekä vastuulliseen kuluttamiseen.

YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030 tähtää äärimmäisen köyhyyden poistamiseen sekä kestäväan kehitykseen, jossa otetaan ympäristö, talous ja ihminen tasavertaisesti huomioon. Ohjelman kantava periaate on, että ketään ei jätetä kehityksessä jälkeen.

Kestäväan kehitykseen liittyy olennaisesti ajatus planeetan rajoista. Ihmisen toiminta on sopeutettava maapallon luonnonvaroihin ja luonnon kestokykyyn. (www.ykliitto.fi/kestava-kehitys)

Maailman kaikkien maiden kestävän kehityksen työtä ohjaa vuonna 2015 YK:ssa sovittu kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma, josta käytetään nimeä Agenda 2030. Se sisältää 17 tavoitetta, jotka maiden tulisi yhdessä saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Suomessa toimintaohjelman toimeenpano- ja seurantavastuu on hallituksella.

Toimintaohjelman toimeenpanosta on laadittu eduskunnalle Agenda 2030 -selonteko joka neljäs vuosi (2017, 2020, 2024). Selonteoissa käydään läpi hallituksen toimet kunkin 17 kestävän kehityksen tavoitteen osalta sekä kotimaassa että kansainvälisesti ja kerrotaan keinoista, joilla tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan. Suomen kansallinen maaraaportti on esitelty viimeksi heinäkuussa 2025 kestävän kehityksen kansainvälisessä seurantakokouksessa.

Suomen maaraaportin mukaan keskeisiä menestystekijöitämme ovat sukupuolten tasa-arvoon, koulutukseen ja terveydenhuoltoon panostaminen. Suomi on raportin mukaan monilta osin oikealla tiellä kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa, mutta toimien jatkuva seuranta ja työn tehostaminen on tärkeää. (*Ulkoministeriö*)

2.1 KESTÄVÄN KEHITYKSEN 17 TAVOITETTA

1. Poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta.
2. Poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävää maataloutta.
3. Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille.
4. Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet.
5. Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia.
6. Varmistaa veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille.
7. Varmistaa edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille.
8. Edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttää ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja.
9. Rakentaa kestävää infrastruktuuria sekä edistää kestävää teollisuutta ja innovaatioita.
10. Vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä.
11. Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat.
12. Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys.
13. Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan.
14. Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestävää käyttöä.
15. Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestävää käyttöä; edistää metsien kestävää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen.
16. Edistää rauhanomaisia yhteiskuntia ja taata kaikille pääsy oikeuspalveluiden pariin; rakentaa tehokkaita ja vastuullisia instituutioita kaikilla tasoilla.
17. Tukea vahvemmin kestävä kehityksen toimeenpanoa ja globaalia kumppanuutta.

2.2 AGENDA 2030 TAVOITTEET YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hanke suosittelee kaikkia kirjastoja sitoutumaan erityisesti seuraaviin tavoitteisiin:

3. *Terveyttä ja hyvinvointia:*

Lukeminen edistää hyvinvointia ja kirjastokortin omistajat elävät pidempään.

4. *Hyvä koulutus:* Kirjastot tukevat lasten, nuorten ja aikuisten lukemista ja elinikäistä oppimista. Ympäristönäkökulma on mukana satutunneista taidenäyttelyihin ja tapahtumiin.

10. *Eriarvoisuuden vähentäminen:*

Kirjasto on kaikille avoin, ilmainen peruspalvelu. Kirjastot eivät hyväksy kiusaamista tai syrjintää. Kirjastot ovat vastuullisia työnantajia.

11. *Kestävät kaupungit ja yhteisöt:*

Kirjastot noudattavat kuntien ympäristölinjauksia ja monella kirjastolla on oma ympäristöohjelma, sertifikaatti tai ekotukijärjestelmä.

12. *Vastuullista kuluttamista:*

Kirjasto on kiertotalouden edelläkävijä ja jakamistalouden alusta. Kirjasto tarjoaa tiloja ja välineitä yhteiskäyttöön, mikä vähentää kulutusta.

13. *Ilmastotekoja:*

Kirjastot kierrättävät ja säästävät energiaa. Kirjastot tarjoavat ajantasaista ja luotettavaa tietoa ympäristöasioista ja auttavat tiedon löytymisessä.

Kestävän kehityksen 17 tavoitetta

3. Etelä-Pohjanmaan liiton tiekartta

Etelä-Pohjanmaan liitto julkaisi vuonna 2022 ilmasto- ja kiertotaloustiekartan ”Huomisen Lakeus”, joka sisältää maakunnan tavoitteet ja toimenpiteet kestävä kehityksen edistämiseksi. Tiekartassa on kuusi keskeistä teemaa, joista kiertotalous, aluesuunnittelu ja rakentaminen sekä liikenne ja logistiikka ovat erityisesti relevantteja kirjastotoiminnalle. Tiekartta on työstetty yhdessä EP:n alueen julkisten ja yksityisten toimijoiden kanssa ja se tarjoaa kirjastoille hyvät raamit ympäristötyön kehittämiseen.

Etelä-Pohjanmaan liitto julkaisi vuonna 2022 ilmasto- ja kiertotaloustiekartan ”Huomisen Lakeus”. Tiekartassa on määritelty tavoitteita sekä konkreettisia ja maakunnan toimintaympäristöön soivia toimenpiteitä.

Tiekartan työstämisen asiantuntijaryhmässä on ollut mukana edustus kaikista Etelä-Pohjanmaan kunnista sekä laaja joukko yritysten, maatalouden, ympäristöjärjestöjen ja koulutusorganisaatioiden edustajia koko Etelä-Pohjanmaan alueelta. Siksi onkin perusteltua tuoda esiin myös näitä, yhdessä sovittuja tavoitteita ja soveltaa niitä Eepos-kirjastojen ympäristöohjelmaan.

3.1 TIEKARTAN TEEMAT KIRJASTOJEN NÄKÖKULMASTA

Huomisen Lakeus -tiekarttaan on valittu Etelä-Pohjanmaan kannalta kuusi olennaista teema, joille on laadittu tilannekuva, tavoitteet ja toimenpiteet. Näistä teemoista kolme, kiertotalous, aluesuunnittelu ja rakentaminen sekä liikenne ja logistiikka, koskettavat selkeimmin kirjastotoimintaa.

Kiertotalous

HUOMISEN LAKEUS	EEPOS-KIRJASTOT
Lisätään ymmärrystä kiertotaloudesta ja otetaan kiertotalousajattelu osaksi kuntien toimintaa, strategioita ja päätöksentekoa. Hyödynnetään esim. Kuntaliiton Kestävän kehityksen ohjeistusta.	Kirjastojen perusajatus on kiertotalouslähtöinen. Tuodaan kiertotalouden näkökulmaa esiin viestinnässä ja tapahtumien, luentojen ja kirjailijavierailuiden avulla.
Kehitetään ilmasto- ja kiertotalousvastaallista hankintaosaamista laajasti kunnan eri sektoreilla sekä otetaan käyttöön seurantamenetelmiä, joiden tuloksia raportoidaan kuntapäätäjille.	Koulutetaan hankinnoista vastaavia työntekijöitä ja osallistutaan hankintakeskusteluun yhdessä kunnan muiden hankinnoista vastaavien kanssa.
Päivitetään kuntien hankintaohjeistuksia ympäristö- ja kiertotalouden näkökulmasta.	Lisätään hankintaohjeisiin kriteeripankki.fi-sivuston käytön opastus.
Hankintojen tueksi otetaan käyttöön erilaisia menetelmiä ja hyödynnetään Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen verkostomainen osaamiskeskus KEINO:n toimintaa https://www.hankintakeino.fi .	VAUHTI-verkosto korvaa KEINO-verkoston vuoden 2025 aikana. Selvitetään oman kunnan sitoumukset em. verkostoihin ja nostetaan mahdollisuuksien mukaan hankintaesityksiin kestävyysnäkökulmaa.
Kehitetään jakamiseen, vuokraamiseen ja kierrättämiseen perustuvia palveluita kunnissa. Hyödynnetään digitalisaation ja alustatalouden mahdollisuuksia.	Huolehditaan laadukkaasta ja ajantasaisesta aineistosta. Tiedotetaan ja markkinoidaan aktiivisesti myös lainattavia esineitä sekä yhteiskäyttötiloja ja -laitteita.
Kannustetaan kuntia toimimaan esimerkin näyttäjinä jätteen määrän vähentämisessä.	Huolehditaan jätteiden lajittelusta ja järjestetään mahdollisuus jätteiden lajitteluun sekä asiakkaille että henkilökunnalle.

Aluesuunnittelu ja rakentaminen

HUOMISEN LAKEUS	EEPOS-KIRJASTOT
Kartoitetaan kuntien yhteisten tilojen käyttöaste ja luodaan tavoite käyttöasteen kasvattamiseksi.	Huolehditaan, että kuntalaisilla on tieto kirjastojen kokous- ja muista yhteiskäyttötiloista. Tehdään tilojen varaaminen sujuvaksi.
Tuetaan sektorien välistä yhteistyötä rakennusten käytössä esim. suunnitteilla olevassa perhekeskusmallissa, sote-keskuksissa jne.	Selvitetään mahdollisuuksia tuoda kirjaston palveluita sote-keskuksiin yms, esim. LibCabinet-kirjastokaapin tai muiden omatoimipalveluiden avulla
Toteutetaan pilotointi/kokeilu: Tuettu kaikkien käytössä oleva mobiilijärjestelmä yhteiskäytön mahdollistamiseksi kiinteistön lukitus/hälytysjärjestelmiin saakka (kuten kirjastojen omatoimiaikaratkaisuisissa.)	Jaetaan omatoimiajan kokemuksia ja käyttösopimusmalleja muille kunnan toimijoille.

HUOMISEN LAKEUS	EEPOS-KIRJASTOT
Laaditaan kuntien kävelyn ja pyöräilyn edistämishankkeita niissä kunnissa, joissa sitä ei vielä ole tehty.	Kannustetaan sekä asiakkaita että henkilökuntaa tulemaan kirjastoon pyörällä tai jalan.
Tuetaan yhdyskuntarakenteen kehittämistä, jossa asuminen, kauppa ja työpaikat ovat saavutettavissa hyvin myös muuten kuin omalla autolla.	Ylläpidetään sivu- ja lähikirjastoja sekä kirjastoauton pysäkkejä myös pienissä taajamissa, alueen vetovoiman edistämiseksi.
Tuetaan kuntia (mm. kuntien kaavoitusta) kestävästi liikenteen, kuten kävelyn ja pyöräilyn, joukkoliikenteen ja liikenteen erilaisten palveluiden edistämiseksi.	Kirjasto kunnallisena palveluna ja kohtaamispaikkana nostaa kaavoitettavan alueen profiilia.
Kehitetään pyörä- ja kävelytiestön kattavuutta ja rakennetaan yhtenäinen, esteetön verkosto ilman epäjatkuvuuskohtia.	Nostetaan esiin mahdolliset epäkohdat kirjaston lähialueiden kevyen liikenteen infrassa. Kiinnitetään huomiota esteettömyyteen ja esitetään tarvittaessa korjauskehdotuksia.
Kehitetään konsepti sähköpyörien latauspisteisiin sekä rakennetaan laadukkaita pyöräpysäköintipaikkoja joukkoliikenteen solmupysäkeille ja tyypillisiin matkan määränpäihin (kameravalvonta, runkolukitus, katokset).	Tuodaan esiin mahdolliset haasteet polkupyörien pysäköinnissä ja esitetään aktiivisesti asianmukaisia korjauksia ja muutoksia (esim. pyöräkatos, runkolukitusmahdollisuus) niin henkilökunnan, kuin asiakkaidenkin pyörille.
Edistetään kevyen liikenteen kulkutapaosuuden kasvattamiseen liittyvien hankkeiden ja kampanjoiden toteuttamista (mm. liikkumisen ohjauksen valtionavustukset).	Järjestetään erilaisia pyöräilytempauksia: kirjastopyöräilyt, Tule pyörällä kirjastoon -päivä yms. Kannustetaan henkilökuntaa osallistumaan tempauksiin, esim. Kilometrikisaan ja muihin haasteisiin.

Etelä-Pohjanmaan liiton maakuntahallitus on hyväksynyt tiekartan kokouksessaan 25.4.2022. Tiekartta antaa näin ollen vankan pohjan ja tukirungon myös kirjastoissa tehtävälle ympäristötyölle. (*Ilmasto- ja kiertotalouskartta Huomisen Lakeus, 2022*).

4. Hiilikädenjälki ja sen kasvattaminen

Hiilikädenjälki kuvaa tuotteiden ja palveluiden positiivisia ilmastovai-
kutuksia. Kirjastot ovat jo pitkään kasvattaneet omaa hiilikädenjäl-
keään kiertotalouden ja lainaamisen avulla. Hiilikädenjälkeä voidaan
edelleen parantaa pidentämällä kirjojen elinikää, lisäämällä e-kir-
jojen käyttöä ja tarjoamalla yhteiskäyttötiloja. Asiakkaat ja henki-
lökunta voivat osallistua hiilikädenjäljen kasvattamiseen esimerkiksi
käyttämällä päästöttömiä tai vähäpäästöisiä tapoja kulkea kirjastoon
(pyöräily, julkinen liikenne, kävely), hyödyntämällä kirjaston laitteita ja
osallistumalla ympäristöaiheisiin tapahtumiin.

4.1 HIILIKÄDENJÄLKI

Hiilikädenjälki on termi, jolla kuvataan tuotteiden tai palveluiden aikaansaamia positiivisia ilmastovai-
kutuksia. Positiivisia ilmastovaiikutuksia ovat esimer-
kiksi päästövähennykset, jotka syntyvät tuotteen tai palvelun käytöstä ja hyödyntämisestä. (Elinkeino-
elämän keskusliitto.)

Kirjastotoiminta on tuottanut positiivisia ilmastovai-
kutuksia ja kirjastot ovat kasvattaneet hiilikäden-
jälkeään jo ennen kuin koko termistöä oli keksitty. Kirjaston toiminta perustuu kiertotalouteen, lainaa-
miseen ja siihen, että kaikkea ei tarvitse omistaa itse.

Kirjastot ovat luotettavan tiedon lähteitä ja sivi-
tyksellisiä suunnannäyttäjiä. Kirjastoilla on rajalli-
set mahdollisuudet vaikuttaa omaan hiilijalanjäl-
keensä, sillä iso osa jalanjäljestä koostuu asioista,
jotka eivät ole kirjaston suorassa päätäntävallassa.
Näitä asioita ovat esim. rakennuksen lämmitysrat-
kaisut ja jätteiden lajittelu, joista yleensä päättää
tilojen omistaja – eli kunnat ja kaupungit. Kirjastojen
hiilijalanjälkeä kasvattaa myös asiakkaiden kulke-
minen kirjastoihin ja kulkemisesta aiheutuvat pääs-
töt. Ohjeistamalla, opastamalla ja tiedottamalla
eri kanavissa on kuitenkin mahdollista kasvattaa
hiilikädenjälkeä.

4.2 HIILIKÄDENJÄLJEN KASVATTAMINEN

Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvul-
le hankkeelle tehdyssä selvityksessä annetaan esi-
merkkejä toimista, joilla voi kasvattaa kirjastojen
kädenjälkeä:

- kirjojen eliniän pidentäminen ja lainakertojen lisääminen
- aineiston kellutus
- yhteiskäyttötilojen määrän ja käytön lisääminen
- tavaralainauksen lisääminen
- e-kirjojen määrän ja niiden lainojen lisääminen.

Selvityksen mukaan tärkeä osa kirjastojen kädenjäl-
keä on tietoisuuden lisääminen ilmastoasioista, siinä
missä muistakin kestävästä kehityksen asioista.

*Kirjastot voivat paitsi tehdä omia ilmastoteko-
jaan ja näyttää esimerkkiä, myös ohjata luot-
tettavan tiedon äärelle ja tarjota ympäristön
osallistumiselle ja uusille tukiverkostoille. Kir-
jaston rooli näissä verkostoissa mukautuu pai-
kalliseen verkostoon: jossain voi olla tarvetta
ympäristöneuvonnalle tai vaikka hiilijalanjäl-
kilaskennan tuelle, jossain riittää kokoustilan
tarjoaminen.*

Sekä asiakkaat, että henkilökunta voivat pienentää kirjastotoiminnan jalanjälkeä ja kasvattaa kädenjälkeä esim. seuraavin teoin:

- Kulje kirjastoon päästöttömästi kävellen tai pyörällä – vieraille kirjastossa matkasi varrella: asiat hoituvat samalla reissulla.
- Nouda varauksesi tai peru se ajoissa – noutamaton varaus on turhaa kuljetusta.
- Lue lehtesi kirjastossa.
- Käytä tietokonetta, printtaa ja skannaa kirjastossa, äläkä hanki kotiin laitteita, joita tarvitset vain harvoin.
- Hyödynnä kirjaston tarjoamat muut laitteet ja tavarat (ompeelukoneet ja kuntoiluvälineet).
- Hanki (ympäristö)tietoa ja hyödynnä tarjolla olevat aineistot ja esitteet.
- Osallistu ympäristöaiheisiin näyttelyihin ja tapahtumiin – tai järjestä oma!
- Käytä lähikirjastoa ja kirjastojen verkkopalveluja.
- Lataa soveltuvat applikaatiot ja lainaa e-aineistoja.

(Helsingin kaupunginkirjasto: Kirjastot matkalla hiilineutraaliin jakamistalouteen 2021)

Näistä on hyvä myös muistuttaa mm. erilaisilla somekampanjoilla, julisteilla, tarroilla ja esitteillä. Hyödynnä esim. Vihreän kirjaston valmiita materiaaleja.

5. Agenda 2030 ja Eepos-kirjastojen palvelulupaukset

5.1 TERVEYS JA HYVINVOINTI (SDG 3)

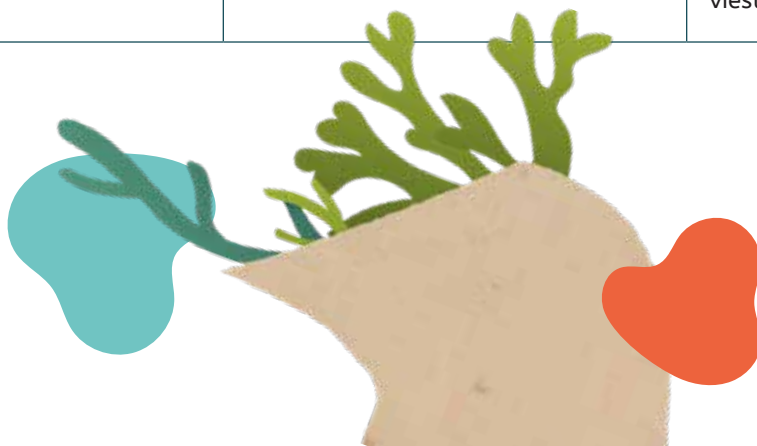
Kirjastopalveluiden käyttö lisää hyvinvointia

LUPAUS	TOIMENPITEET	SELITE
1. Kirjasto on paikka, johon jokainen kuntalainen voi tulla oleskelemaan, tapaamaan ystäviä, lukemaan lehtiä ja etsimään lainattavaa.	1.1 Hyvät aukioloajat, lähi- ja sivukirjastot ja kirjastoauto.	Omatoimi- ja itsepalveluajat auttavat aukiolojen laajentamisessa ja mahdollistavat asioinnin myös iltaisin ja viikonloppuisin. Kirjastoauto tavoittaa keskuksien ulkopuolella asuvat kuntalaiset ja palvelee myös päiväkotia, kouluja ja sote-yksiköitä.
	1.2 Mahdollisuus oleiluun, opiskeluun, työskentelyyn ja eväiden syöntiin.	Kirjastossa on hiljaista työskentely- ja opiskelutilaa, äänieristettyjä tiloja sekä tilaa syödä omia eväitä. Kirjastossa on oleiluun sopivaa kalustusta ja mahdollisuus viettää aikaa.
2. Kirjastot tarjoavat kirjojen lisäksi erilaisia esineitä lainattavaksi (esim. liikuntavälineitä ja kausikortteja).	2.1 Mainostetaan lainattavia esineitä aktiivisesti ja laitetaan lainattavat tavarat esille kirjastoissa.	Tieto lainattavista esineistä on esillä selkeästi kirjaston kotisivuilla ja esitteissä sekä mainoksissa kirjaston tiloissa. Tiedotetaan lainattavista esineistä säännöllisesti eri kanavissa ja myös yhteisesti muiden Eepos-kirjastojen kanssa.
3. Kirjastot vastaavat asiakkaiden toiveisiin ja kehittävät tilojaan ja kokoelmiaan asiakkaiden tarpeiden mukaan.	3.1 Kokoelmaa täydennetään aktiivisesti ja samalla poistetaan vanhentunutta aineistoa.	Asiakkailla on tieto, kuinka hankintoja voi ehdottaa. Seurataan lainausmääriä ja poistetaan aktiivisesti vanhentunutta aineistoa tai aineistoa, joka ei liiku.
	3.2 Tiloja muokataan tarvittaessa saadun asiakaspalautteen perusteella (esim. nuorille oma tila, lisää hiljaista opiskelutilaa tms.).	Kirjastotila elää asiakkaiden tarpeiden mukana. Uusitaan kalustusta käyttäjätavalliseksi ja huomioidaan kaikessa esteettömyys.
4. Kirjastot järjestävät monipuolisesti kaikille avoimia, maksuttomia tapahtumia, jossa asiakkaan on mahdollisuutta kokea yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.	4.1 Lukemista edistävät toiminnot	Kirjastossa järjestetään erilaisia lukemista edistäviä tapahtumia, kuten satutunteja ja lukupiirejä. Toiminnassa huomioidaan erilaiset kohderyhmät ja niiden erityistarpeet.
	4.2 Ulkopuoliset esiintyjät ja yhteistyökumppaneiden järjestämät tapahtumat, esim. konsertit ja osallistavat tapahtumat.	Kirjaston tiloissa järjestetään monipuolisesti tapahtumia erilaisille kohderyhmille sekä itse, että yhteistyössä ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Tapahtumat mahdollistavat matalan kynnyksen kulttuuri-osallistumisen.

5.2 HYVÄ KOULUTUS (SDG 4)

Kirjasto tukee elinikäistä oppimista ja tuo esiin ympäristönäkökulmaa

LUPAUS	TOIMENPITEET	SELITE
1. Kirjastot tukevat lukemista ja elinikäistä oppimista kattavilla kokoelmilla.	1.1 Lainattavat oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla.	Kirjastoissa tarjolla eri alojen oppimateriaaleja fyysisinä oppikirjoina tai E-aineistoina sekä selkkokielistä oppimateriaalia. Hyödynnetään tarjonnassa Eepos-kirjastojen yhteistyötä.
2. Kirjastot tarjoavat tukea opiskeluun.	2.1 Kirjastoissa annetaan opetusta tiedonhaussa ja ohjataan kirjastopalvelujen käytössä.	Henkilökunta opastaa asiakkaita tiedonhakuun esim. koululais- ja opiskelijaryhmien vierailujen yhteydessä sekä yksittäisiä asiakkaita henkilökohtaisesti. Pyritään tekemään kirjalliset yhteistyösuunnitelmat oppilaitosten kanssa.
3. Kirjastot kannustavat koululaisia lukemaan.	3.1 Aineistoissa koululuokille sopivia lukemistosarjoja.	Pidetään yllä lukemistosarjoja tarpeen mukaan ja tehdään Eepos-kimppan sisäistä yhteistyötä sarjojen ylläpidossa. Markkinoidaan myös muuta kirjallisuutta kouluille. Kuunnellaan kohderyhmän toiveita ja tarpeita sisällöstä.
	3.2 Koululaiset ja opiskelijaryhmät tervetulleita kirjastoon.	Kirjasto järjestää koululaisryhmille opastuksia kirjastonkäyttöön ja tekee yhteistyötä koulujen kanssa.
4. Kirjastot seuraavat digitaalisten palveluiden kehittymistä.	4.1 Kirjastot auttavat omien digitaalisten palvelujen käytössä ja osaavat ohjata asiakkaan muiden digitaalisten palvelujen äärelle.	Kirjastossa on digiaputoimintaa. Tiloja tarjotaan myös ulkopuolisille digiaputoiminnan tarjoajalle (esim. järjestöt, kansalaisopistot).
5. Kirjastot tuovat esiin ympäristönäkökulmaa.	5.1 Kirjasto markkinoi ympäristö-aiheista aineistoa tapahtumien ja ryhmäkäyntien yhteydessä.	Kirjasto järjestää tapahtumia yhteistyössä muiden toimijoiden, esim. luonnonsuojeluyhdistysten ja 4H:n kanssa. Huomioidaan teema luennoissa ja kirjailijavierailuissa.
	5.2 Kirjasto järjestää ympäristö-aiheisia aineistonäyttelyitä.	Kirjastossa on ekohyllä tai muu piste, johon kerätään ympäristö-aiheista kirjallisuutta. Kirjoja voidaan nostaa esiin myös vaihtuvien kirjanäyttelyiden avulla.
	5.3 Kirjasto markkinoi ympäristö-aiheista aineistoa ja toimintaa sosiaalisen median kanavissa.	Kirjasto viestii ympäristö-asioista Kestävän kehityksen Eepos -hankkeessa tuotetun viestintämateriaalin avulla.

5.3 ERIARVOISUUDEN VÄHENTÄMINEN (SDG 10)

Kirjasto on kaikille avoin peruspalvelu & vastuullinen työnantaja

LUPAUS	TOIMENPITEET	SELITE
1. Kirjastojen ovet ovat kaikille avoimet ja jokainen asiakas kohdataan samanarvoisena.	1.1 Kirjastossa on käytössä turvallisemman tilan periaatteet sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.	Henkilökunta on perehtynyt turvallisemman tilan periaatteisiin sekä voimassa olevaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan.
	1.2 Kirjaston tilat ovat esteettömät ja saavutettavat.	Kirjastossa on yhdenvertaiset, esteettömät tilat ja asiakas pystyy asioimaan kirjastossa ja käyttämään kirjaston palveluita ilman henkilökunnan erityisiä toimenpiteitä (ovien auki-pitäminen, luiskien asettelut).
	1.3 Toimintojen ja palveluiden suunnittelussa huomioidaan kulttuurinen moninaisuus. Tapahtumia järjestetään monipuolisesti kaikille asiakasryhmille.	Henkilökuntaa koulutetaan monipuolisesti erilaisten kulttuurien kohtaamiseen. Huolehditaan myös, että kirjaston henkilökunta pystyy kommunikoimaan erikielisten asiakkaiden kanssa, tarvittaessa tulkkausapuvälineitä käyttämällä.
2. Kirjastot tasa-arvoistavat ihmisiä kokoelmapolitiikalla ja mahdollistavat oppimisen, sivistyksen ja virkistyksen kaikille.	2.1 Kirjastot nostavat mm. aineistoesittelyillä esiin erilaisia näkökulmia ja kohderyhmiä.	Kirjaston henkilökuntaa koulutetaan ja perehdytetään aktiivisesti myös alueellisten tarpeiden mukaisesti. Hankinnoissa huomioidaan oman alueen kieli- ja muut vähemmistöt.
3. Kirjaston työntekijät avustavat digitaalisten palveluiden käytössä sellaisia ihmisiä, joita digitalisaatio ei muutoin tavoita.	3.1 Kirjastossa on digineuvoja, digiopas tai vastaava henkilö, joka osaa auttaa kirjaston digitaalisten palveluiden käytössä.	Kirjaston tarjoamalle digiavulle on laadittu selkeät ohjeet. Digineuvontaa antava tietää, mitä voi ja mitä ei voi tai tarvitse tehdä. Ohjeistus on selkeä myös asiakkaalle.
4. Kirjastot eivät hyväksy kiusaamista ja syrjintää.	4.1 Kirjastossa on toimintaohjeet häiritsevän ja epäasiallisen käytöksen varalle.	Turvallisemman tilan periaatteet ja ohjeet erilaisiin uhkatilanteisiin ovat henkilökunnan saatavilla ja ohjeita päivitetään ja käydään yhdessä läpi henkilöstöpalaverissa. Vaara- ja uhkatilanteissa toimimista harjoitellaan. Perehdytykseen kuuluu turvallisuuskävely.
5. Kirjastojen työntekijät perehdytetään asianmukaisesti ja henkilöstön työhyvinvoinnista huolehditaan.	5.1 Työyhteisössä toimitaan tasapuolisesti ja lainmukaisesti ja kohdellaan toisia arvokkaasti ja toimitaan yhdessä.	Hyvät toimintatavat ovat jokaisen työntekijän vastuulla. Tarvittaessa esihenkilö puuttuu ei-toivottuun toimintaan keskustelemalla ja ottamalla vastuuta yhteisistä asioista. Häirintä- ja kiusaamistapauksiin on olemassa selkeät toimintaohjeet, jotka ovat kaikkien saatavilla.
	5.2 Uusi työntekijä perehdytetään huolellisesti.	Kirjastossa on selkeä perehdytysohje ja -materiaalit sekä toimintamalli.
	5.3 Työntekijöiden työhyvinvointia seurataan ja mahdollisiin ongelmiin puututaan.	Työyhteisössä noudatetaan kunnan yhteisiä ohjeita kehityskeskusteluista ja työhyvinvoinnin seuraamisesta. Kunnassa on käytössä varhaisen tuen malli. Kaikki ohjeet ovat helposti henkilökunnan saatavilla.
6. Kirjastossa on ekotukitoimintaa.	6.1 Kirjastossa on oma tai kunnan sisäinen tai Eepos-kimpan kirjastoista koostettu, yhteinen ekotiimi.	Ekotiimit vastaavat kirjaston ympäristöasioista ja edistävät vastuullisuusasioita omilla toimillaan. Ekotiimiläiset ovat suunnannäyttäjiä.

5.4 KESTÄVÄT KAUPUNGIT JA YHTEISÖT (SDG 11)

Kirjastot noudattavat kuntien ympäristölinjauksia ja kirjastolla on käytössään oma ympäristöohjelma

LUPAUS	TOIMENPITEET	SELITE
1. Kirjastot noudattavat kunnallisena toimijana ilmastolakia.	1.1 Kirjastot toimivat kuntien hallinnon alla ja kuntien kiinteistöissä, joten ilmastolaki velvoittaa myös kirjastoja. (www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2022/423)	Kirjaston henkilökunta tuntee kunnan ilmasto-suunnitelman ja käyttää suunnitelmaa hyödyksi omaa toimintasuunnitelmaa ja toimintakertomusta tehdessään.
	1.2 Kirjaston päivittäisessä toiminnassa huomioidaan ympäristösuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet.	Henkilökunta tuntee Eepos-kirjastojen kestävän kehityksen ohjelman ja ohjelman sisällöt huomioidaan kaikessa toiminnassa.
2. Hankinnoissa huomioidaan ekologisuus.	2.1 Hyödynnetään hankinnoissa kunnan keskusvarastoa ja kiertonettä. Kiinnitetään uusissa hankinnoissa huomiota kestävyteen ja ekologisuuteen.	Uusia kalusteita hankittaessa tarkistetaan mahdollisuuksien mukaan ensin, onko vastaavia saatavina käytettyinä. Jos hankitaan uutta, huomioidaan vastuullisuus ja käytetään tarvittaessa hyväksi kiertotaloussuomi.fi-sivuston standardeja.
3. Pyritään vähentämään hiilijalanjälkeä.	3.1 Tehostetaan kirjaston aineistologistiikkaa ja huomioidaan kuljetusten kilpailutuksessa kestävä kehitys.	Seurataan kuljetusten hiilijalanjälkeä ja tehdään tarvittaessa toimenpiteitä ja uusitaan kilpailutus.
	3.2 Kannustetaan sekä henkilökuntaa että asiakkaita tulemaan kirjastoon pyörällä, kävelen tai julkisilla kulkuneuvoilla.	Järjestetään erilaisia pyöräilytempauksia: kirjastopyöräilyt, kuntien kesäpyöräilyt, pyörällä kirjastoon yms. Kannustetaan henkilökuntaa osallistumaan tempauksiin, esim. Kilometrikisaan ja muihin haasteisiin.

5.5 VASTUULLINEN KULUTTAMINEN (SDG 12)

Kirjasto on kiertotalouden edelläkävijä ja jakamistalouden alusta

LUPAUS	TOIMENPITEET	SELITE
1. Kirjasto edistää kiertotaloutta.	1.1 Kirjastoissa on kirjojen lisäksi lainattavana monenlaisia esineitä ja tavaroita, mm. liikuntavälineitä, oppimismateriaalia, pelejä, työkaluja, astiastoja yms.	Lainattavat esineet ja tavarat ovat selkeästi esillä ja helposti lainattavissa. Lainattavista tavaroista kerrotaan kirjastojen verkkosivuilla ja esitteissä kirjaston palvelutiskeillä.
	1.2 Kirjastoissa on mahdollista varata työskentely- ja kokoustiloja.	Asiakkailla ja yhteistyötahoilla on tieto käytössä olevista tiloista ja niiden varaaminen on helppoa. Tiloista ja välineistä kerrotaan kirjastojen verkkosivuilla ja esitteissä kirjaston palvelutiskeillä.
2. Kirjaston käyttäjillä on mahdollisuus vaikuttaa kirjaston toimintaan.	2.1 Otetaan asiakkaat mukaan suunnittelutyöhön ja kerätään kyselyiden avulla vinkkejä, toiveita ja ideoita jakamistalouden laajentamiseen.	Asiakas voi tehdä hankintaehdotuksen nettisivuilla. Kirjasto tekee asiakaskyselyitä eri teemoista ja järjestää osallistavia työpajoja tapahtumien yhteydessä eri kohderyhmille.

5.6 ILMASTOTEOT (SDG 13)

Kirjastot kierrättävät ja säästävät energiaa sekä tarjoavat ajantasaista tietoa ympäristöasioista

LUPAUS	TOIMENPITEET	SELITE
1. Kirjastot säästävät energiaa.	1.1 Kiinnitetään huomioita sähkön ja veden kulutukseen.	Säädetään valojen ajastukset siten, etteivät ne pala turhaan sekä käytetään valaistuksessa liiketunnistimia mahdollisuuksien mukaan. Valaistuksessa suositaan led-valoja. Esitetään kirjaston tiloihin vesihanojen säästösuuttimia.
2. Kirjasto pyrkii toiminnassaan vähentämään jätteen määrää.	2.1 Kirjat muovitetaan ekomuovilla tai jätetään kokonaan päällystämättä.	Tarkastellaan ja seurataan muovittamisen hyötyjä ja haittoja ja muovitetaan kirjoja harkitusti.
	2.2 Huomioidaan jätteen määrän vähentäminen myös kirjojen poistossa.	Poistoaineiston lajittelussa huomioidaan paikalliset ohjeet ja tarjotaan materiaaleja uusiokäyttöön esim. varhaiskasvatukseen ja kouluille. Pidetään poistokirjojen myyntitempauksia.
	2.3 Lajitellaan myös henkilökohtaisesta toiminnasta syntyvä jäte kunnan ohjeistuksen mukaisesti.	Järjestetään paikallisten ohjeiden mukaiset roskien lajittelumahdollisuudet asiakkaille ja henkilökunnalle.
	2.4 Vältetään tarpeetonta tulostamista ja opastetaan asiakkaita sähköisen lainauskuitin käyttöön.	Opastetaan asiakkaita sähköisen kuitin/ kuitittomuuden käyttöön sanallisesti ja infomateriaalilla. Tulostetaan harkiten ja suositaan kaikessa sähköistä arkistointia.
3. Kirjasto tiedottaa ympäristöaiheisista asioista asiakkaitaan.	3.1 Järjestetään ympäristöaiheisia näyttelyitä ja osallistutaan esim. luontoviikon tempauksiin ja erilaisiin kampanjoihin.	Tehdään yhteistyötä ympäristönäkökulmasta toimivien yhdistysten kanssa, esim. luonnonsuojeluyhdistykset ja 4H. Huomioidaan valtakunnalliset teemapäivät, esim. Älä osta mitään -päivä ja Luonto lainassa -viikko.
	3.2 Järjestetään kierrätysviikkoja asiakkaille.	Järjestetään kierrätysviikkoja erilaisilla teemoilla, esim. lautapelit, lutut, pokkarit.

6. Kestävän kehityksen Eepos -ohjelman toteuttaminen kirjastoissa

Kirjastot voivat toteuttaa kestävän kehityksen ohjelmaa omien resurssiansa mukaan. Ohjelman suunnittelussa hyödynnetään ympäristökatselmuslomaketta. Toteutusta seurataan vuosittain työyhteisön ja Eepos-johtoryhmän kokouksissa, jossa arvioidaan toimenpiteiden vaikuttavuutta ja kirjataan kehittämiskohteet Keke-ohjelmalomakkeeseen. Viestintä kestävän kehityksen toimintatavoista on tärkeää: toiminnasta kannattaa viestiä säännöllisesti eri kanavissa, esim. sosiaalisessa mediassa ja uutiskirjeissä.

Eepos-kirjastot voivat toteuttaa ohjelmaa kirjaston kulloistenkin resurssien sallimissa rajoissa. Oman toimenpideohjelman voi koostaa käyttämällä ympäristökatselmuslomaketta ja taulukkoa.

Suunnitelman toteuttamista seurataan ja toteutumisesta raportoidaan toisille kirjastoille vuosittain Eepos-johtajien kokouksissa.

Kestävän kehityksen Eepos-ohjelmasta viestitään kirjastojen henkilökunnalle sekä asiakkaille ja sidosryhmille. Viestinnässä tuodaan esiin tavoitteita ja tehdään nostoja eri toimenpiteistä. Viestintä on yksi ohjelman tärkeä kokonaisuus.

6.1 YMPÄRISTÖKATSELMUS

Ympäristökatselmus tehdään vuosittain ohjelman lomaketta hyödyntäen. Katselmuksen voivat tehdä esimerkiksi kestävän kehityksen vastuuhenkilö tai tiimi yhteistyössä työyhteisön kanssa. Ympäristökatselmuksen tuloksia voidaan käyttää myös muun arviointi- ja kehittämistyön tukena.

Ympäristökatselmuksen jälkeen valitaan ne kehittämiskohteet, joiden osalta kirjastolla on tarpeita ja voimavaroja kunakin vuonna edetä. Valitut kohteet kirjataan Keke-ohjelmalomakkeeseen. Parannettavat asiat kirjataan kirjaston vuosisuunnitelmaan. Keke-ohjelmalomakkeeseen kirjataan kehittämiskohteista vastaavat henkilöt. Toimintavuoden aikana tehdään tarvittavat toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi.

6.2 SEURANTA JA ARVIOINTI

Vuoden aikana toteutuneet toimenpiteet kirjataan Keke-ohjelmalomakkeeseen. Vuoden lopussa arvioidaan ja kirjataan, miten toimenpiteet toteutuivat ja mitä vaikuttavuutta niillä oli. Lomakkeeseen voi myös vapaamuotoisesti kertoa kunakin vuonna toteutuneesta kestävän kehityksen toiminnasta. Tuloksia tarkastellaan myös yhteisesti Eepos-johtoryhmän kokouksissa.

6.3 VIESTINTÄ JA OSALLISTAMINEN

Kirjaston on hyvä viestiä hyvistä kestävästä kehityksen toimintatavoistaan esimerkiksi asiakkailleen, sisäisesti kunnassa, muihin Eepos-kirjastoihin ja medialle. Vaikutuskanavina voivat olla sosiaalinen media, nettisivut, uutiskirjeet ja paikallismedialle kohdenneet tiedotteet. Viestinnän kautta kestävyysajattelun käytännöt leviävät edelleen, ja näin kirjastojen ympäristötoimien vaikuttavuus kasvaa.

6.4 EKOTIIMIT

Kirjaston työntekijöistä koostuva ympäristö-/kestävän kehityksen ryhmä eli ekotiimi on kirjaston kestävä kehityksen toimijatiimi, joka auttaa kehittämään kirjaston toimintakulttuuria kestävämmäksi. Ekotiimiläiset osallistuvat ja vaikuttavat itse mutta myös osallistavat muita työntekijöitä kestävä kehityksen edistämiseen. Ekotiimi tarjoaa tiimin jäsenille mahdollisuuden toimia ympäristön ja kestävä kehityksen puolesta, saada voimaantumisen kokemuksia ja vahvistaa ympäristökanalaisuuden taitoja. Ekotiimin voi perustaa myös yhdessä toisen kirjaston kanssa.

Esimerkkejä ekotiimin toimintaan ja vaikuttamiseen

- Vuosikellon mukaiset teemapäivät
- Ympäristöviikon järjestäminen (esim. Luonto lainassa -viikko)
- Kestävä kehityksen viestintä/somekampanjat
- Lukuhaasteet
- Yhteistyö muiden kirjastojen ekotiimien kanssa
- Vierailut
- Kilpailut/toimintapassit/toimintapäivät: ekologinen kädenjälki -kilpailu, ympäristötaidekilpailu, meemikilpailu, valokuvakilpailu, kevätsurantalpailu

7. Viestintä

Kirjaston viestintä eri kanavissa on tärkeä osa hiilikädenjäljen kasvattamista.

Yleisten kirjastojen suunta 2021–2025 -asiakirjan mukaisesti kirjastot tukevat jatkuvaa oppimista tarjoamalla tietoa, tilaa ja välineitä ja reagoivat yhteiskunnan ilmiöihin. Kirjaston kykyyn arvioida tietoa voi luottaa.

Viestinnässä on tärkeää osata asettua asiakkaan näkökulmaan. Itselle päivän selvät asiat voivat olla asiakkaalle täysin vieraita. Osmo A. Wiion sanoin: Jos olet itse sanomaasi tyytyväinen, niin viestintä varmasti epäonnistuu. Onnistuneen viestinnän tärkein sääntö Wiion mukaan on, että suunnittelet sanoman vastaanottajalle, et itsellesi.

Useinkaan yksi postaus/ilmoitus/mainos ei riitä, vaan asiat vaativat monikanavaista toistoa.

Eepos-kirjastojen yhteiseen Drive-kansioon on koottu erilaisia valmiita ympäristöaiheisia viestintämateriaaleja. Materiaaleja voi muokata ja päivittää omaan kirjastoon sekä yleiseen maailmantilanteeseen sopivaksi tai niitä voi käyttää vinkkinä oman viestinnän toteuttamiseen.

Polku viestintämateriaaleihin on: Eepos-kirjastot → Kestävän kehityksen Eepos → Materiaalia viestintään.

7.1 SOMEMATERIAALIT

Ympäristöviestinnän vuosikelloon on koottu erilaisia ympäristöaiheisia teemapäiviä joka kuukaudelle. Teemapäivän perässä on linkki postaustekstiin sekä ehdotus valmiista kuvasta. Lisäksi taulukossa on linkki mahdolliselle kotisivulle, josta löytyy lisätietoa aiheesta. Postaustekstit on sidottu kirjaston toimintaan, eli niissä kerrotaan kirjastotyöstä ko. teeman mukaisesti.

Somemateriaaleista löytyy myös Kestävän kehityksen kirjasto -postaukset, jossa on kuvapareja kirjaston roolista kestävän kehityksen toimijana sekä haasteita myös asiakkaille. Kuvien jatkeena on valmiit postaustekstit, joita saa muokata.

Näiden lisäksi kansioon on koottu Kuukauden laina -postaussarja, jossa esitellään koko Eepos-alueen lainattavia esineitä. Postaussarjaa voi jakaa sellaisenaan tai sitä voi käyttää inspiraationa ja koota postauksiin vain oman kirjaston lainattavia esineitä.

7.2 KIRJAVINKKILISTAT JA ESITTEET

Somessa ja netissä tapahtuva viestintä on helppoa ja tavoittaa paljon asiakkaita. Kaikki eivät kuitenkaan ole somessa! Kirjavinkkilistoihin on koottu eri kohderyhmille ja eri vuodenaikoihin ja teemoihin sopivia ympäristöaiheisia kirjoja. Näitä voi tulostaa asiakkaille tai esim. tapahtumiin jakoon. Vastaavia esitteitä voi tehdä myös itse, tiedoston malleja halutessaan hyödyntäen.

Myös lainattavista esineistä kannattaa tehdä esitteitä tai mainosjulisteita. Vaikka esineet ovat esillä hyllyssä, ei asiakas välttämättä hoksaa, että ne ovat lainattavissa. Vuoden 2025 asiakaskyselyssä kävi ilmi, että asiakkailla ei ole läheskään aina tietoa lainattavista esineistä.

7.3 TIEDOTTEET

Kirjaston toiminnoista, käytännöistä ja tapahtumista kannattaa aina lähettää myös tiedotetta paikallismedioihin. Kerro, mitä on tehty tai tullaan tekemään, miksi ja mikä on toiminnan kohderyhmä? Kutsu toimittajia mukaan tapahtumiin. Aina he eivät ehdi, mutta usein myös ehtivät.

On hyvä muistaa myös sisäinen viestintä ja kirjastojen välinen viestintä. Hyviä tapahtumaideoita kannattaa jakaa toisille kirjastoille ja vastaavasti seurata muiden kirjastojen tapahtumia ja napata ja kehittää muiden ideoita omaan kirjastoon sopivaksi.

Kirjastojen välisen viestinnän tueksi Drivessä on tapahtumaideoille oma kansionsa. Kansioon on koottu tietoa hankkeen aikana tehdyistä tapahtumista sekä TET-oppilaiden työstämiä, ympäristöaiheisia tapahtumaideoita. Kansioon voi myös lisätä omia tapahtumakonseptejaan.

7.4 EEPOS.FINNA.FI JA VIHREÄ KIRJASTO

Eepos.finna.fi-sivustolla on oma Vihreän kirjaston sivusto, joka löytyy Tietoa meistä -valikosta. Sivustolla on avattu kirjaston roolia kestävän kehityksen toimijana sekä annettu perusteluita toiminnalle. Tältä sivulta sekä henkilökunta että asiakkaat saavat helposti perustietoa aiheesta. Tältä sivustolta voit myös napata infoa viestintään.

Tutustu myös Eepos.Finna.fin Toivoa, toimintaa, tunteita - faktaa ja fiktiota ympäristöstämme -kirjakaruseelliin. Karusellin kirjoista saat koottua esim. kirjanäyttelyn.

Vinkit-valikosta löydät ohjeet ja materiaalit perusopetuksen ekolukudiplomin suorittamiseen. Muistathan tiedottaa tästä myös opettajia säännöllisesti!

Näitä sivustoja on hyvä nostaa viestinnässä asiakkaiden tietoisuuteen ja opastaa käyttöön tarvittaessa.

8. Ympäristökatselmuslomake

8.1 YMPÄRISTÖKATSELMUSLOMAKE

Mitkä asiat toimivat, mitä pitää kehittää? Valitkaa lopuksi taulukkoon 10 tärkeintä kehittämiskohdetta.

SUUNNITELMAT, STRATEGIAT, TAVOITTEET	KYLLÄ	EI
Kirjastolla on käytössä Eepos-kirjastojen kestävän kehityksen ohjelma ja henkilökunta tuntee sen.		
Kirjastossa tunnetaan oman kunnan kestävään kehitykseen liittyvät linjaukset.		
Kestävä kehitys on huomioitu kirjaston omassa toimintasuunnitelmassa.		
Kirjaston henkilökunta on tutustunut YK:n kestävän kehityksen periaatteisiin.		
Kirjastolle on valittu kestävän kehityksen tiimi tai vastuhenkilö.		
Kirjaston asiakas- ja henkilöstötiedotteissa on ohjeistus kestävän kehityksen mukaisista toimintatavoista.		
Kirjaston henkilökunnalla ja asiakkailta on mahdollisuus vaikuttaa kirjaston kestävän kehityksen käytäntöihin.		
Uudet työntekijät perehdytetään kirjaston kestävän kehityksen käytäntöihin.		

KIRJASTON PALVELUT	KYLLÄ	EI
Kirjastossa järjestetään vuosittain kestävään kehitykseen tai ympäristötyöhön liittyvä tapahtuma.		
Kirjastossa järjestetään vuosittain kestävään kehitykseen tai ympäristötyöhön liittyvä kirjanäyttely.		
Kirjastossa on erillinen ekohylly.		
Kirjavinkkauksissa tai lukuhaasteissa on mukana ympäristöstä, luonnosta tai kestävästä kehityksestä kertovia teoksia.		
Kirjasto käyttää viestinnässä Kestävän kehityksen Eepos -hankkeesta tehtyjä aineistoja.		
Kirjasto tekee yhteistyötä paikallisen ympäristötoimijan kanssa.		
Kirjastosta voi lainata urheiluvälineitä, kausikortteja tai muita tavaroita.		
Kirjastossa suositaan paperitonta viestintää (kuitit sähköpostiin, viestit sähköisesti yms.).		
Kirjasto viestii kestävän kehityksen asioista säännöllisesti.		

TAVARAT, HANKINNAT JA KIERRÄTYS	KYLLÄ	EI
Kirjasto hyödyntää kalustehankinnoissa Kiertonet.fi -palvelua sekä kaupungin keskusvarastoa.		
Kirjastossa huolehditaan kalusteiden ja muun materiaalin huollosta ja korjauksista.		
Kirjastossa tehtävät hankinnat ovat taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä.		
Kirjastoon unohtuneet vaatteet ja välineet toimitetaan hyväntekeväisyyteen.		
Paperia säästetään kopiota pienentämällä tai tulostamalla paperin molemmille puolille.		
Kirjasto pyrkii vähentämään syntyvän jätteen määrää.		
Kirjasto muovittaa lainattavaa materiaalia harkinnan mukaan ja pyrkii vähentämään turhaa muovittamista.		

SOSIAALINEN KESTÄVYYS	KYLLÄ	EI
Kirjasto on laatinut turvallisemman tilan periaatteet.		
Kirjaston henkilökunta on tutustunut kunnan voimassa olevaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan.		
Kirjastolla on kansainvälisyystiimi tai -vastuuhenkilö.		
Kirjaston tilat ovat esteettömät.		
Kirjaston verkkopalveluissa on otettu huomioon saavutettavuus.		
Kirjastossa järjestetään vuosittain demokratiaa edistävä tapahtuma.		
Asiakkaita osallistetaan vuosittain kirjaston toiminnan kehittämiseen/suunnitteluun.		
Kirjaston tapahtumissa ja näyttelyissä huomioidaan myös vähemmistöt.		
Työntekijöiden on mahdollista saada tukea työssä jaksamiseen ja työhyvinvointiin.		

LIKKUMINEN JA ASIOINTIMATKAT	KYLLÄ	EI
Kirjasto kannustaa asiakkaita ja henkilökuntaa tekemään asiointimatkinsa kävellen, pyörällä tai julkisilla kulkuneuvoilla, kun se on mahdollista.		
Kirjastolla on asiakasmäärään nähden riittävästi pyörätelineitä.		
Pyörille ja skuuteille on runkolukitusmahdollisuus.		
Kirjastoon pääsee turvallisesti kevyenliikenteenväyliä pitkin.		
Kirjaston lähellä on turvallinen julkisen liikenteen pysäkki.		

SÄHKÖ JA VESI	KYLLÄ	EI
Kirjastolla on sovittu sähkölaitteiden sammuttamisesta.		
Toimisto- ja kokoustilojen valot sammutetaan yli 10 minuutin taukojen ajaksi tai valot sammuvat automaattisesti.		
Kirjastossa tehdään toimia energiankulutuksen vähentämiseksi ja seurataan energiankulutusta.		
Kirjaston käyttämä sähkö on tuotettu uusiutuvilla energianlähteillä.		
Kirjastolla on omaa sähköntuotantoa esim. aurinkopaneeleja.		
Huonelämpötila on enintään 20 astetta.		
Kirjaston vesihanoissa on vettä säästävät suuttimet.		
Kirjaston ulko-ovilla on lämmönhukkaa vähentävät tuulikaapit.		
Kiinteistön ilmanvaihtojärjestelmän käytöstä on ohjeistus ja järjestelmää huolletaan säännöllisesti.		

Jätteiden vähentäminen ja lajittelu

KIRJASTOLLA LAJITELLAAN SEURAAVAT JÄTEJAKEET	HLÖKUNTA	ASIAKKAAT	EI KUMPIKAAN
Paperi			
Kartonki ja aaltopahvi			
Biojäte			
Muovi			
Lasi			
Metalli			
Puujäte			
Elektroniikkajäte			
Ongelmajäte			
		KYLLÄ	EI
Kirjastossa on lajitteluohjeet lajittelupisteiden luona.			
Kirjastossa on pantillisten pullojen ja tölkkien keräysastia.			

8.2 SEURANTALOMAKE

Seuraavan sivun seurantalomake löytyy myös sähköisenä Kestävän kehityksen Eepos -Drive-kansiosta.

9. Luvuvinkkejä

Faktoja ja ajatuksia

- David Attenborough: Valtameret – koskemattomat syvyydet (2025)
- Elisa Aaltola: Esseitä eläimistä (2022)
- Jane Goodall: Kirja toivosta (2022)
- Pekka Kauppi: Luonnon muuttuva monimuotoisuus (2024)
- Juha Kauppinen: Kertomus maasta – ratkaisuja ilmastonmuutokseen ja luontokatoon (2025)
- Kivilä Niina: Hillasuuolla kaikki on toisin (2023)
- Naomi Klein: Näin pelastamme planeetan (2023)
- Atte Korhola: Tämä ihmisen luonto (2022)
- Kerttu Kotakorpi: Minun luontoni (2023)
- Janne Kotiaho & muut: Elämän vuoksi (2023)
- Osmo Kuusi: Uusi eloonjäämisoppi (2024)
- Hanna Mattila: Elämän verkko (2020)
- Miina Mäki: Elonkirjo (2023)
- Mia Takula: Eloonjäämisopas (2024)
- Leo Stranius: 1,5 astetta parempi arki (2025)

Kertomuksia ja tarinoita

- Ann Cleeves: Raivoava meri (2024)
- Laura Gustafsson: Mikään ei todella katoa (2023)
- Kristin Hannah: Tomun ja tuulen maa (2022)
- Piia Heikkinen: Ekotrippi (2021)
- Emmi Itäranta: Lumenlaulaja (2025)
- Aura Koivisto: Harhamat (2023)
- Anni Kytömäki: Margarita (2020)
- Petra Rautiainen: Meren muisti (2022)
- Helena Sinervo: Kirkasta ja välähtelevää (2024)
- Tuija Takala: Niin metsä vastaa (2021)

YMPÄRISTÖAIHEISTA KIRJALLISUUTTA

Mitä on ympäristöaiheinen kirjallisuus tai ekofiktio? Nappaa tästä luvuvinkkejä 2020-luvun alkupuolella ilmestyneistä kirjoista.

Teoksia nuorten osastolta

- Anne-Maija Aalto: Korento (2020)
- Silja Annila: Tekoja nyt! Maailmanpelastajan käsikirja (2020)
- Ulla Donner: Luonnollinen näytelmä (2023)
- Siiri Enoranta: Maailmantyttäret (2022)
- Kaisa Happonen: Ilmastotekokirja (2020)
- Eveliina Hokkanen: Hiilellä peitetty (2023)
- Risto Isomäki: Krakenin saari (2025)
- Arla Kanerva: Lopun aikoja (2022)
- Heidi Nummi: Petovala (2025)
- Oona Pohjolainen: Kärsimyskukkauuteaddiktio (2022)
- Arndís Þórarinsdóttir: Maailman lopun saari (2024)
- Joonas Riekkola: Silkkomaahan kadonneet (2021)

Tietokirjoja lasten osastolta

- Suvi Auvinen: Onnekkaiden eläinten talo (2023)
- Katie Daynes: Mitä eläimet tekevät talvella? (2022)
- Jade Haapasalo: Hurjat luonnonmullistukset (2024)
- Tomi Jackson: Matkaopas uhanalaiseen luontoon (2024)
- Miina Mäki: Merenalainen maailma (2024)
- Reetta Niemelä: Miljan niittyopas (2024)
- Viljami Ovaskainen: Suomen luonto – koululaisen pikkujättiläinen (2022)
- Minna Ovaskainen: Metsä – elämää, eläimiä ja kasveja (2024)
- Minna Viitalähde: Me harvinaiset – 14 uhanalaista Suomen luonnon eläintä (2021)
- Julia Wiberg: Iloinen metsäretki (2024)

10. Lähteet

Eepos - kirjastojen kestävä kehityksen ohjelmassa on hyödynnetty mm.

Seinäjoen perusopetuksen kestävä kehityksen Kärppä -ohjelma.

https://www.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2023/08/sjk_karppa-hanke_valmis-web.pdf

Oulun kaupunginkirjaston Kestävä kirjasto 2030 -tiekartta.

<https://www.ouka.fi/media/4302/download>

Lounais-Suomen kirjastojen kestävä kehityksen tiekartta.

<https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Lounais-Suomen%20kirjastojen%20kest%C3%A4v%C3%A4n%20kehityksen%20tiekartta.pdf>

Tekstissä viitatu lähteet:

Aktivistidiplomi. <https://www.kirjastot.fi/vihreakirjasto/aktivistidiplomi>

Yleisten kirjastojen suunta 2021–2025.

<https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2021-2025-FI-web.pdf>. Viitattu 25.2.2025.

Ulkoministeriö. <https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet>.

Viitattu 25.2.2025.

Ilmasto- ja kiertotalouskartta Huomisen Lakeus, 2022.

https://epliitto.fi/tiedostot/EPL_ilmasto_ja_kiertotalousstrategia_WEB.pdf

Ilmastolaki. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2022/423>. Viitattu

12.3.2025.

Elinkeinoelämän keskusliitto.

<https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/mita-tarkoittaa-hiilikadenjalki>. Viitattu

24.2.2025.

Vihreä kirjasto. <https://www.kirjastot.fi/vihreakirjasto>. Viitattu 24.2.2025.

Helsingin kaupunginkirjasto: Kirjastot matkalla hiilineutraaliin jakamistalou-

teen 2021. https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/kirjastot_matkalla_hiilineutraaliin_jakamistalouteen.pdf. Viitattu 24.2.2025.

YK. <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>. Viitattu 24.2.2025.

EEPOS

Aluehallintovirasto

Kirsti Länsikallio | *Kirjastotoimenjohtaja, Seinäjoen kirjasto*
kirsti.lansikallio@seinajoki.fi | 044 754 1621